

genealogiske oplysninger om Thies Hansen, medens fremstillingen i øvrigt næppe kan stå for kritik. Dr. Rasch' angivelse af de motiver, der »alene« bestemte Steenholdts optræden i sprogsagen og i det hele hans politiske holdning, forekommer mig så temmelig grebet ud af luften. I de anførte breve ser man Steenholdt som hertugen af Augustenborgs svorne tilhænger. I 1845 ønsker han således at opleve den dag, da Slesvig og Holsten er forenede under hertugens scepter, og i 1848 under krigen hævder han, at kongen ikke længere kan anses for »vor hertug«. Brevene indeholder i øvrigt en række ubeherskede skældsord mod Christian VIII, Frederik VII, hele den danske nation og hans eget »fanatisk danske« fodesogn (Agerskov i Haderslev amt).

Holger Hjelholt.

I den af Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte udgivne skriftrække »Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins« er som bd. 32 udgivet Robert Pries: *Das Geheime Regierungs-Conseil in Holstein-Gottorp 1716—1773* (1955. Karl Wachholtz Verlag Neumünster. 208 sider. Pris DM 16). Arbejdet, for hvilket Robert Pries har erhvervet doktorgraden, er et stykke administrationshistorie, en undersøgelse af nævnte øverste gottorpske myndigheds virksomhed og beføjelser i det pågældende tidsrum indtil den hertugelige holstenske dels forening med den kongelige. Pries kommer dog, forståeligt nok, også til at berøre de almindelige politiske forhold. Ved gottorpernes tilknytning til Sverrig og Rusland fik det lille hertugdømme jo en betydning, der stod i grelt misforhold til dets størrelse.

Selve fremstillingen, der er godt disponeret og vel skreven, udgør kun ca. 150 sider, men hertil slutter sig nogle ekskursorer samt aftryk af de vigtigere bestemmelser vedr. regeringskonseilet, navnlig den »Geheime Ratsordnung« af 4. aug. 1708 og »Instruktion für die Landesregierung« af 20. dec. 1764. Skildringen er bygget på et udstrakt utrykt materiale i landsarkivet på Gottorp slot og på håndskriftmateriale i Kiel universitetsbibliotek samt ældre og nyere litteratur. Navnlig må man påskønne det kendskab, som forf. viser til andre tyske staters administrationshistorie. Af dansk litteratur har forf. særlig brugt Edvard Holms store værk samt 3. bd. af »Sønderjyllands Historie«. Når han i litteraturfortegnelsen anfører dette som udkommet o. J. (u. å.), er det en lapsus. Der angives tydeligt på titelarket 1940—42.

Af de gottorpske »regeringsherrer«, som man i skildringen stifter bekendtskab med, skal nævnes gehejmerådets præsident i århundredets begyndelse, Henning Friedrich von Bassewitz, kendt

bl. a. for sine forhandlinger med Danmark om en fredelig bilægelse af striden om det gottorpske Slesvig efter 1721. En vigtig rolle i administrationen spillede senere gehejmeråd Ernst Joachim von Westphalen, der erhvervede sig ry i lærdomshistorien ved sine 4 bd. »Monumenta inedita rerum Germanicarum præcipue Cimbricarum et Megapolensium« (1739—45). Langt den interessanteste politiske skikkelse er imidlertid Caspar von Saldern, manden, der førte mageskifteforhandlingerne med Danmark, og som derved sikrede »freden i Norden«. Hvad skildringen af Saldern angår, bygger Robert Pries på Otto Brandts betydningsfulde værk fra 1932: »Caspar von Saldern und die nordeuropäische Politik im Zeitalter Katharinas II«. Han kan dog korrigere et par enkeltheder i dette og også tilføje nogle nye træk til belysning af denne fængslende, men ikke just i alt sympatiske personlighed. Om hans reformer udtaler Pries (s. 99), at i løbet af få år omdannedes det håbløst forgældede hertugdømme med dets i forrige årtier under uduelige landsfyrster »innerlich stark angekränkelten Verwaltung« til en lille mønsterstat.

Af kritiske bemærkninger skal jeg kun gøre to, men disse giver ganske vist anledning til en smule skepsis over for forfatterens nøjagtighed og videnskabelighed. S. 24 anm. 52 skriver han om min fremstilling i 3. bd. af Sønderjyllands Historie s. 316, at her hævdes »fälschlicherweise«, at hertug Karl Friedrich »schon zu Anfang des Jahres 1720 nach Russland gegangen«, hvad der imidlertid først skete i foråret 1721. Tidsangivelsen i Sønderjyllands Historie lyder: Straks i begyndelsen af 1720'erne. I ekskursen om forbillederne for reformerne i Holsten-Gottorp i 60'erne anføres (s. 158 f.) flere eksempler på, at man — naturligt nok — har haft kendskab til og set hen til, hvordan styrelsen var i den kongelige del af Holsten. Det synes imidlertid at være forf. magtpåliggende at påpege, at også Danmark tog forhold i Holsten-Gottorp til forbillede. Han siger således (s. 159 anm. 46), at allerede »navnet« lader formode, at det kgl. »Generallandvæsenskollegium« fra 1768 er opstået under indflydelse af det gottorpske »General-Landes- und Oeconomic-Verbesserungs-Direktorium« fra 1766. Mig forekommer dette en temmelig letsindig formodning. I øvrigt ville naturligvis en nøjere sammenligning mellem styrelsen af det kongelige og det gottorpske Holsten ikke være uden interesse. Til en sådan er Robert Pries' bog for Gottorps vedkommende et værdifuldt bidrag.

Holger Hjelholt.